

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พิธีสืบชะตาเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวล้านนาที่เชื่อกันว่าเป็นการต่ออายุหรือต่อชีวิตของบ้านเมืองหรือของคนให้ยืนยาวมีความสุขความเจริญตลอดจนเป็นการจัดภัยอันตรายต่างๆที่จะบังเกิดขึ้นให้แก่ล้าคลาดปลอดภัยพิธีสืบชะตาแบบพื้นเมืองของคนล้านนาได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานเพราะเชื่อว่าทุกภัยทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองและญาติพี่น้องจะหมดหายไปชีวิตก็จะยืนยาวยิ่งขึ้นอีกทั้งเชื่อว่าการทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่การงานพร้อมที่จะสู้กับชะตาชีวิตต่อไป

ชาวล้านนานับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล จากการเผยแผ่เข้ามาหลายๆทาง เช่น สมัยของพระนางจามเทวี ที่ได้ครองเมืองหริภุญไชย ได้นำเอาอารยธรรมแบบ ทวารวดีขึ้นมาด้วย และนำเอาพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาในสมัยของพระเจ้าเกือนา^๑ ก็มีพระสงฆ์ที่เผยแผ่ลัทธิลังกาวงศ์ คือ พระสุมนเถระและพระอโนมทัสสี ทำให้วิถีชีวิตของชาวล้านนาผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อชาวล้านนาในด้านวิทยาการความรู้ต่างๆ ตลอดจนคติความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีการบวชและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบชะตา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ชาวล้านนา ถือกันว่าเมืองมีวันเกิด คือวันที่วางเสาหลักเมืองหรือลูกกลูปบาท (ลูกหิน) บ้านก็มีวันเกิด คือ วันที่ฝังเสาบ้านที่เรียกว่าไ้บ้าน จะฝัง ๓ แห่ง ที่เรียกว่า ตรีมูรติ หมายถึงเทพเจ้าทั้ง ๓ คือ พระพรหม พระอิศวร และพระนารายณ์ เพื่อเป็นเครื่องหมายการสร้างและการบำรุงรักษาให้บ้านเจริญมั่นคง คนเราก็ต้องมีวันเกิดเฉพาะของแต่ละคนที่ลืมหืมตามาดูโลก คน บ้าน เมือง ภายใน ๗ วัน หรือภายในรอบปีของจักรราศี อาจจะมีเคราะห์ร้ายจะทำให้เกิดโรคภัย ไข้เจ็บ ทำให้ชะตาชีวิตติดขัดไม่ราบรื่น เพื่อเป็นการป้องกันเหตุร้ายอันอาจจะเกิดขึ้น และเพื่อเสริมสร้างชะตาชีวิตที่

^๑พระเจ้าเกือนา หรือ พระยาเกือนา(พระเจ้าเกือนารธรรมิกราช) กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย ทรงครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๘๕๘-๑๘๗๘พระองค์เป็นผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เป็นผู้อุทิศเงินพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าไปประดิษฐานบนดอยสุเทพและที่วัดสวนดอก เชียงใหม่

ขาด จึงมีการต่อหรือเชื่อมชะตา มีพิธีสืบทอดชะตา โดยมีกฤตยาพนธ์หรืออำนาจพระพุทธรูปมนต์ทำให้เมือง บ้าน คน มีชีวิตยืนยาวสืบออกไป^๒

ดังนั้น ประเพณีสืบทอดชะตาของชาวล้านนา จึงมีคตินิยมทางพระพุทธศาสนาแฝงอยู่อย่างเห็นได้ชัด เช่น คนสมัยก่อนมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าได้ศึกษาหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแตกฉานลึกซึ้งมีกระบวนการคิดที่ทำให้บ้านเมืองและคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดี แล้วได้นำเอาหลักพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพมาผสมผสานเป็นพิธีสืบทอดชะตาขึ้นทั้งนี้เพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ใจความกังวลใจต่อบาปเคราะห์ต่างๆของมนุษย์ให้จางหาย ให้ประสบแต่เรื่องดีเรื่องเจริญเพราะยึดหลักที่ว่าผู้ใดหมั่นพึงธรรมเป็นนิจรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนและเป็นผู้รักษาศนไม่ประมาทย่อมจะมีชีวิตที่ยืนยาว

การสืบทอดชะตานี้แม้จะไม่ใช่ว่ากันทั่วทั้งทางพระพุทธศาสนาว่ากันว่าเป็นศาสนาพราหมณ์ก็ตามแต่ก็ได้สาระประโยชน์ในด้านจิตใจอย่างสำคัญดังปรากฏอยู่ในตำนานคัมภีร์สืบทอดชะตาว่าเมื่อครั้งพุทธกาล มีสามเณรติสสะอายุ ๗ ปี อยู่ในสำนักพระสารีบุตรมีสีหน้าโศกเศร้าหม่นหมองและผิวพรรณหมองคล้ำ วันหนึ่งพระสารีบุตรพบเข้าและเข้ามานถามประวัติตรวจดูรู้ว่าสามเณรติสสะ จะมีชีวิตอยู่ได้อีกเพียง ๗ วันเท่านั้นก็จะมรณภาพ พระสารีบุตรจึงแจ้งให้สามเณรติสสะได้ทราบสามเณรติสสะรู้ว่าตนเองจะมรณภาพภายใน ๗ วัน ก็มีความทุกข์ใจ จึงได้กราบลาพระสารีบุตรเพื่อไปบอกลาบิดา มารดา และญาติ ที่บ้านเกิด ขณะเดินทางมุ่งหน้าไปหาพ่อแม่ ได้เดินทางผ่านสระน้ำที่กำลังแห้งขอด ฝูงปลาใหญ่น้อยต่างพากันกระเสือกกระสนหาแหล่งน้ำอื่นเพื่อหนีตาย สามเณรติสสะได้พบเห็นแล้วให้นึกถึงตัวเองว่า “เออ.. เรายี่ ก็จะตายภายใน ๗ วัน ปลาเหล่านี้หากไม่มีน้ำ ก็จะต้องตายวันนี้แน่นอน อย่างกระนั้นเลย ถึงแม้เราจะตายไปก็ควรที่จะปล่อย ปลาเหล่านี้ให้พ้นจากความตายเถิด”บังเกิดความรู้สึกซาบซึ้งในใจจึงซ่อนจับเอาปลาทั้งหลายใส่บาตรแล้วนำไปปล่อย ณ แม่น้ำใหญ่ สามเณรติสสะเดินทางไปอีกสักระยะหนึ่ง ก็พบอู่แห่งหนึ่งของนายพรานคั่นทูลนทราญสามเณรก็เลยปล่อยอู่ให้รอดพ้นจากความตายอีก สัตว์เหล่านั้นจึงสืบชีวิตยืนยาวต่อไปอีก

เมื่อได้พบพ่อแม่และญาติพี่น้องก็เล่าเรื่องที่ตนจะต้องมรณภาพภายใน ๗ วัน เมื่อทุกคนทราบเรื่อง ต่างก็ทำให้ด้วยความสงสารและรอเวลาที่สามเณรจะมรณภาพ เมื่อครบกำหนด ๗ วันปรากฏว่าสามเณรติสสะยังไม่มรณภาพ แล้วยังมีชีวิตอยู่เลยต่อมาได้อีก ๗ วันก็ยังไม่เป็นอะไรกลับกลายเป็นผู้มีวรรณะผ่องใสยิ่งขึ้นกว่าเดิมอีกสามเณรติสสะจึงได้เดินทางกลับไปหาพระสารีบุตรและเล่าเรื่องที่ตนได้ปล่อยปลาน้อยใหญ่ให้พระสารีบุตรฟังทุกประการ พระสารีบุตรฟังแล้วกล่าว

^๒มณี พยอมยงค์, เครื่องสักการะในล้านนาไทย, (เชียงใหม่ : ศ.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๘.

ว่า “การกระทำของสามเณรน้อยนี้ หากเป็นกุศลกรรมทำให้เกิดพลัง ให้พ้นจากหายนะคือความเสื่อมความตายและยังให้มีชีวิตยืนยาวอีกต่อไป”^๓

จากตำนานเรื่องนี้ทำให้ศรัทธาสาธุชนชาวเหนือเกิดความเชื่อถือ จึงได้กระทำ พิธีสืบชะตาเป็นประเพณีสืบต่อกันมาแท้จริงแล้วพิธีกรรมทางศาสนา เป็นอุบายที่ใช้อบรมสั่งสอนคน นับตั้งแต่เด็ก ๆ ให้เข้าใจศาสนาไปตามลำดับอายุและความรู้ อย่างเป็นขั้นตอน ทั้งนี้เพราะพิธีกรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตพิธีกรรมจะส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจของบุคคลที่ประกอบพิธี หรือเข้าร่วมในพิธีกรรมให้เกิด ความบริสุทธิ์ใจ ความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจ ความช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันด้วยความ เสียสละ พิธีกรรมจึงมีความหมาย มีบทบาทอันสำคัญต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ และต่อสังคม โดยรวมด้วย^๔

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงอยากศึกษา วิเคราะห์ พิธีสืบชะตาให้ชัดเจนเพื่อที่จะได้ทราบถึงที่มา เหตุผล แนวคิด การสืบชะตา ความหมาย ลักษณะบทสวดมนต์ในพิธีสืบชะตาล้านนาที่มาจากบท สวดมนต์เพราะเหตุใดต้องสวดมนต์บทนี้ เครื่องประกอบพิธีสืบชะตาความหมายของเครื่องสืบ ชะตา จำนวนของเครื่องสืบชะตาแต่ละชนิดมีเท่าใด และในสภาวะปัจจุบันการสืบชะตา ชาวล้านนา มีความเชื่อมากน้อยเพียงใด และมีความเชื่อในด้านใดบ้าง หากได้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้อย่างละเอียด ดังที่กล่าวมา ก็จะได้ทราบเนื้อหาและเกิดความเข้าใจแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับ พิธีกรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้นสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาของการสืบชะตาในล้านนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความหมายของเครื่องประกอบพิธีในการสืบชะตา
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อการสืบชะตาของชาวล้านนา

^๓ทองทวี ยศพิมสาร, *ฮีดคนเมือง ฉบับสืบสาขุมผญาของดีล้านนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ลำพูน:หสม. อนุรักษ์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๘.

^๔ธิดา โมสิกรัตน์ และ จำนง ทองประเสริฐ, “หน่วยที่ ๘ ศาสนาและพิธีกรรมของไทย”, ใน เอกสาร การสอบชุดวิชาไทยคดีศึกษา, สาขาวิชาศิลปศาสตร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔, หน้า ๘.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นทั้งงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา :** ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความเป็นมาแนวคิด คติความเชื่อ ความหมายเครื่องประกอบ และขั้นตอนพิธีกรรมของการสืบชะตา ตลอดจนอิทธิพลของพิธีสืบชะตาที่มีต่อชาวล้านนา

๑.๓.๒ **ขอบเขตด้านเอกสาร :** โดยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพิธีสืบชะตา จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ พิธีสืบชะตา ของชาวล้านนา จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี คัมภีร์ปื๊บสา หนังสือ ตำรา บทความ เอกสารวิชาการและรายงานวิจัย ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิงสนับสนุนในการเขียนงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๑.๓.๓ **ขอบเขตด้านประชากร :** เมื่อศึกษาภาคเอกสารแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการลงพื้นที่สัมภาษณ์สอบถาม ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาส ผู้อาวุโส จำนวน ๘ รูป/คน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ แนวคิดและความเป็นมาของการสืบชะตาในล้านนาเป็นอย่างไร?
- ๑.๔.๒ ความหมายของเครื่องประกอบพิธีในการสืบชะตาเป็นอย่างไร?
- ๑.๔.๓ ความเชื่อของชาวล้านนาที่มีต่อพิธีสืบชะตาเป็นอย่างไร?

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สืบชะตา หมายถึง การทำพิธีที่เกิดจากความเชื่อว่า จะเป็นการต่ออายุยืนยาว เมื่อถึงคราวที่จะเกิดเคราะห์ร้ายเข้ามาแผ้วพาน หรือชะตาขาด เป็นการสืบชะตากำเนิดให้ยืนยาวออกไปมีชีวิตที่เป็นอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากเคราะห์ภัย เป็นสิริมงคลมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป^๕

^๕พิสิฐภัฏ โศตรสุโพธิ์, การสืบชะตาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา, เนื่องในโอกาสฉลองการสถาปนา ๔๐ ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

พิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอนมีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

คติ (ในงานวิจัยนี้) หมายถึง สิ่งที่ซ่อนเร้นและเครื่องเตือนใจในเครื่องประกอบพิธีสืบชะตา

แนวคิด หมายถึง ความคิดสำคัญซึ่งเป็นแนวในการผูกเรื่องหรือความคิดอื่นๆ ที่สอดคล้องแทรกอยู่ในพิธี

ความเชื่อ หมายถึง ปัจจัยที่มีส่วนทำให้คนในสังคมเกิดการยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมา

ล้านนา หมายถึง อาณาจักรที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ปัจจุบันหมายถึง ดินแดน ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน คือ เชียงราย พะเยา เชียงใหม่ แพร่ น่าน ลำพูน แม่ฮ่องสอน ลำปาง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นผู้วิจัย ได้ศึกษางานวิจัย ตำรา วิทยานิพนธ์ เอกสาร ทั้งที่เป็นสิ่งตีพิมพ์และเอกสารทางอินเทอร์เน็ต ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ เอกสาร

มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวไว้ในประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทยว่า การศึกษาวิเคราะห์ ลัทธิความเชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับจารีต ขนบธรรมเนียมนั้น จะทำให้ผู้สนใจได้รับความรู้ จากวิถีชีวิตของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี มีโอกาสจะนำเอาความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในสังคมสมัยใหม่ ได้ผลดีถูกต้องตามบุคคล สถานที่ กาลเวลา การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเชื่อประเพณีจึงเป็นเครื่องหมายแห่งการอนุรักษ์ ส่งเสริมให้เจริญงอกงามสืบ ๆ กันไป การศึกษาเชิงวิเคราะห์หาเหตุผล ศรัทธาและจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อหาสาระอันเป็นแก่นแท้ นั้น เป็นการให้เกียรติอย่างสูงต่อบรรพบุรุษชาวล้านนาไทย ผู้สร้างสมสิ่งมีค่าเหล่านี้ไว้แก่ลูกหลานนับแต่โบราณกาล^๖

พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือการสืบชะตาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เนื่องในโอกาสงานฉลองสถาปนา ๔๐ ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่า การสืบชะตาในสายตาของชาวพุทธระดับปราชญ์บอกว่า เป็นเปลือกกระพี้ของศาสนา แม้พิธีสืบชะตาจะไม่ใช่แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แต่มีน้ำหนักที่ชาวพุทธให้ความสำคัญ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้คนได้

^๖ มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย,(เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๓).

กระทำความดี เพื่อการแก้เคราะห์กรรมเก่า แม้ว่าตามข้อเท็จจริงคนเราไม่อาจจะล่วงพ้นความตายได้ แต่ถ้ายังมีความหวังที่จะให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การทำพิธีสืบชะตา ก็เป็นวิธีหนึ่งที่สร้างขวัญและกำลังใจให้ชีวิตมีความหวังเพราะทุกคนต่างก็อยู่ได้ด้วยความหวัง เป็นการปฏิบัติในระดับชาวพุทธพื้นบ้าน^๓

สมเจตน์ วิมลเกษม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ในชีวิตไทย เรื่อง “สืบชะตา การสร้างขวัญและกำลังใจชาวบ้าน” ไว้ว่า จุดมุ่งหมายในการประกอบพิธีสืบชะตาเนื่องมาจากความเชื่อว่าชะตาชีวิตของคนเรานั้น มีความเป็นไปไม่เหมือนกันบุคคลใดชะตาก็จะมีความสุข ปราศจากทุกข์กังวล หรือโรคภัยเบียดเบียน ตรงข้ามถ้าผู้ใดโชคร้ายพบแต่ความทุกข์ความกังวล ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ จะเรียกว่าชะตาดก หรือบางทีก็ถึงความตายในเวลาอันไม่สมควรตายก็มักเรียกว่า ชะตาขาด หรือมีเหตุร้ายแรงที่ส่งผลถึงชีวิต ต้องรับหาทางแก้ไขโดยมาก จะนิยมให้ทำพิธีสืบชะตา ซึ่งหากแก้ไขทันการณ์ถูกต้องวิธี เชื่อว่าจะสามารถรอดพ้นอันตรายไปได้ คนถึงที่ร้ายก็รอดตาย ที่เจ็บป่วยก็จะหาย ที่โชคร้ายก็จะกลายเป็นโชคดี^๔

ศรีเลา เกษพรหม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่มที่ ๑๓ ว่า ชะตาหรือชะตา คือ ลักษณะที่บังเกิดสำแดงเหตุดีหรือชั่ว เช่น ชะตาดี ชะตาร้าย หรือรูปราศี ที่มีดาวพระเคราะห์เดินถึงราศีนั้นในเวลาเกิดของคน เรียกว่าชะตาคน เมื่อบุคคลใดที่มีเรื่องทำให้เกิดทุกข์ขึ้น ไม่ว่าทุกข์ทางกายหรือทุกข์ทางใจ เมื่อผู้ใดประสบอย่างนี้เรียกว่าชะตาร้ายหรือมีเหตุที่กระทบกระเทือนถึงชีวิตก็จะเรียกว่าชะตาขาด การแก้ไขชะตาร้ายชะตาขาดของคนโบราณมีด้วยกันหลายวิธี และหนึ่งในวิธีที่เป็นที่นิยมทำกันมากก็คือ การบูชาขอพรเคราะห์หรือการทำพิธีสืบชะตาตนเอง^๕

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญว่าสาระของการประกอบพิธีกรรมนั้นคนทั่วไปไม่ทราบความหมายที่แท้จริง แต่การประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ความศรัทธาในพระพุทธศาสนายังมีอยู่ การประกอบพิธีกรรมมีความหมายในเชิงพระพุทธศาสนาในแง่ที่ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ธรรมได้แสดงตนให้สังคมเห็นว่า เป็นผู้ศรัทธาด้วยวินัย ซึ่งจะช่วยโน้มน้าวให้ผู้ร่วมพิธีกรรมเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา อันจะ

^๓ พิสิฐ โคตรสุโพธิ์, การสืบชะตาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา, เนื่องในโอกาสฉลองการสถาปนา ๔๐ ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓).

^๔ สมเจตน์ วิมลเกษม, “สืบชะตา การสร้างขวัญและกำลังใจชาวบ้าน”, ใน **ชีวิตไทย**, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ชุดฮิตสอยเฮา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐).

^๕ ศรีเลา เกษพรหม, “สืบชะตา”, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ, เล่มที่ ๑๓ (๒๕๔๒) : ๑๓.

นำไปสู่การสงบกาย วาจา ใจ ซึ่งเป็นการเข้าสู่ธรรมในเบื้องต้น เมื่อ บุคคลมีวินัยแล้วย่อมจะทำให้สังคมพัฒนาตามไปด้วย^{๑๑}

รัชพล ศิริวงศ์ทอง ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ประเพณีการสืบชะตาว่า ประเพณีเป็นเรื่องที่ประเพณีปฏิบัติสืบๆ กันมา จนเป็นที่ยอมรับกันและถือเป็นแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติสืบต่อกันไปอีก ถ้าหากว่าชนหมู่ใดไม่ประเพณีตามประเพณี ก็จะถือว่าเป็นการประเพณีละเมิดหรือผิดต่อประเพณีที่ดำรง ประเพณีนั้น เมื่อแรกเริ่มตั้งขึ้นก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี หรือว่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนที่อยู่ร่วมกันได้ประเพณีปฏิบัติเป็นแนวเดียวกันและได้เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษจากปู่ย่า ตา ยาย จน สืบต่อกันมาถึงลูกหลาน มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย ประเพณีนั้นมีมากมายหลายอย่างด้วยกัน โดยเฉพาะประเพณีของคนไทย ก็จะต้องประเพณีปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ลักษณะความเป็นไทย บางอย่างก็จะต้องรักษาสืบต่อไปเพื่อเป็นการอนุรักษ์หรือเพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ แต่ประเพณีบางอย่างก็จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยเข้ากันได้กับประเพณีสากล^{๑๒}

๑.๖.๒งานวิจัย

พระมหาดวงรัตน์ ฐิตรัตนโน (กิจประภานนท์) ได้กล่าวไว้ในบทคัดย่อวิทยานิพนธ์เรื่อง อิทธิพลของวัฒนธรรมปัทมธรรมาธิ์เรื่อง อายุวัฒนมุขการต่อประเพณีสืบชะตาของล้านนาว่า พิธีกรรมการสืบชะตายังได้สาระสำคัญในด้านจิตวิทยา คือให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ มีความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัยจากความกลัวต่างๆ มีความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตต่อไปได้ ด้านสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเยียวยาให้คนในสังคมสามารถเผชิญกับปัญหาในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาาร่วมกันด้วยความสามัคคีกลมเกลียวของคนในสังคม ด้านมานุษยวิทยา คือการหล่อหลอมคติความเชื่อ ค่านิยม การแสดงออก จนกลายเป็นพลังของสังคมและด้านประเพณีพิธีกรรมเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตเป็นการแสดงออกที่มีแบบแผนและเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา^{๑๓}

พระมหาชลทิษ จันทรหอม ได้กล่าว ไว้ในงานวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยมหิดล ว่า

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕).

^{๑๒} รัชพล ศิริวงศ์ทอง, **ประเพณีสืบชะตา**, อนุสรณ์ในงานฉานปณกิจศพ แม่หลวง ศิริวงศ์ทอง, ม.ป.ท., ๒๕๔๐).

^{๑๓} พระมหาดวงรัตน์ฐิตรัตนโน (กิจประภานนท์), “อิทธิพลของวัฒนธรรมปัทมธรรมาธิ์เรื่องอายุวัฒนมุขการต่อประเพณีสืบชะตาของล้านนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

การสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในเบื้องต้นมีวัตถุประสงค์สวดเพื่อรักษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และเผยแผ่ไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายภายหลังพุทธปรินิพพานพระเถระทั้งหลายในลังกา ได้รวบรวมพระสูตรในพระไตรปิฎกนำมาสวดเพื่อแสดงลำดับของการศึกษาตามไตรสิกขา ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในคณกโมกคัลลนสูตร มีชื่อเรียกว่า “อนุปปพปฏิปทา” มีการรักษาศีลเป็นลำดับต้น และวิธีการขจัดอกุศลจนบรรลุเป้าหมายของศาสนาเป็นลำดับสุดท้าย โดยรวบรวมไว้ในคัมภีร์ชื่อว่า “จตุภาณวาร” ต่อมากลายเป็นพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการป้องกันรักษาบุคคลให้พ้นจากภัยอันตรายให้ประสบความสำเร็จความดีงามในชีวิตตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ โดยคัมภีร์อรรถกถาได้อธิบายไว้ว่า อานุภาพของมนต์เกิดจากตัวของผู้ฟังและผู้สวดเองที่ตั้งอยู่ในความเมตตา มีความซื่อสัตย์ มีความศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยเป็นเบื้องต้น แล้วยึดถือปฏิบัติด้วยความเพียรอย่างมีสติ แต่ในปัจจุบันพิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนามีการปฏิบัติที่ผิดความมุ่งหมาย กล่าวคือ ประกอบพิธีกรรมเพื่อมุ่งลาภสักการะ ไม่เป็นไปตามกระบวนการพัฒนาปัญญา^{๙๙}

ญาวินัย ศรีวงศ์ราช กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่อง “ขวัญ” ในวรรณกรรมพิธีกรรมล้านนาว่า แนวคิดทางปรัชญาเรื่องขวัญมีวัตถุประสงค์เพื่อการวิเคราะห์ลักษณะ ประเภท หน้าที่ของขวัญ ในวรรณกรรมพิธีกรรมล้านนา ผลการศึกษาพบว่าขวัญมีลักษณะเป็นสิ่งนามธรรมอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในร่างกายมนุษย์ เป็นพลังอำนาจเร้นลับอยู่เหนืมนุษย์และเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ มนุษย์ก็จะมีชีวิตที่ดีความเป็นสิริมงคลเหมือนมีพลังอย่างหนึ่งที่คอยเพิ่มเติมให้ชีวิตมนุษย์มีสภาวะสมบูรณ์และสมดุลกับสรรพสิ่งต่างๆ ได้อย่างเป็นปกติสุข นอกจากนี้ยังพบว่าขวัญเมื่อได้ศึกษาจากความเชื่อของชาวตะวันตกและชาวตะวันออกพบว่าประเภทขวัญของชาวตะวันตกมี ๓ ประเภท คือ คน สัตว์ พืช ส่วนประเภทของขวัญของชาวตะวันออกมี ๔ ประเภท โดยเพิ่มขวัญประเภทสิ่งไม่มีชีวิต แต่กระนั้นความเชื่อประเภทเรื่อง ขวัญของทั้งสองกลุ่มอาจแตกต่างกันตรงที่ ชาวตะวันตกอาจมีพิธีกรรมที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับพืช สัตว์ คล้ายกันกับพิธีกรรมเรียกขวัญของชาวตะวันออกนอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลเพื่อใช้เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมที่ผิดต่อศีลธรรมและจารีตประเพณีในฐานะที่เป็นบรรทัดฐานของชุมชน

^{๙๙}พระมหาชลทิช จันทร์หอม, “การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

และเกิดพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญต่างๆ เช่น ลูกแก้ว บ่าวสาว วัวควาย ช้าง เรือน ซึ่งเหล่านี้เป็นพิธีกรรมที่จะมีวรรณกรรมใช้กล่าวเรียกขวัญแบบสอดแทรกเนื้อหาคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ด้วย^{๔๔}

นิตยา จันทโกสการ กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง สืบชะตา การศึกษาเชิงวิจารณ์^{๔๕} ว่า คัมภีร์สืบชะตาเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนเรื่องที่เป็นความรู้ที่มีคุณค่าของยุคสมัยราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ และจากการศึกษาทำให้ทราบว่า การสืบชะตาเมืองเชียงใหม่มีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระเจ้าติโลกราช^{๔๖} จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าพิธีนี้น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลก่อนหน้านั้นก็ได้ และยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าในด้านค่านิยม คติธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจำแนกออกเป็น การให้ทาน การสอนให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม สุภาสิต คำพังเพย สำนวนต่างๆ อันแสดงคุณธรรมและคติธรรมปะประเพณี^{๔๗}

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นทั้งงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอนรายละเอียดดังนี้

๑.๗.๑ การวิจัยเชิงเอกสาร: ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีสืบชะตาของชาวล้านนาทั้งหมด โดยใช้เอกสารอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี คัมภีร์ปื๊สา หนังสือ ตำรา บทความ เอกสารวิชาการ และรายงานวิจัย

๑.๗.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ : ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสผู้อาวุโส จำนวน ๘ รูป/คน

^{๔๔} ญาณีชัย ศรีวงศ์ราช, “การศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่องขวัญในวรรณกรรมพิธีกรรมล้านนา” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔).

^{๔๕} พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์อาณาจักรล้านนาองค์ที่ ๕ ราชวงศ์เม็งรายพระนามเดิมคือ “เจ้าลก” หรือ “ท้าวลก” เป็นพระโอรสองค์ที่ ๖ ในพญาสามฝั่งแกน (ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๑๕๘๕ - พ.ศ. ๒๐๓๐)

^{๔๖} นิตยา จันทโกสการ, “สืบชะตา : การศึกษาเชิงวิจารณ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๖).

๑.๗.๓วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล : โดยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาทั้งในภาคเอกสารและภาคสนามมาวิเคราะห์จากนั้นจึงประมวลความสรุปผลแล้วนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาพร้อมข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบแนวคิดและความเป็นมาของการสืบชะตาในล้านนา
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงความหมายของเครื่องประกอบพิธีในการสืบชะตา
- ๑.๘.๓ ทำให้เข้าใจถึงความเชื่อของพิธีสืบชะตาที่มีต่อชาวล้านนา